stručni članak / professional paper
primljen / received: 11.06.2012

UDK 81'27:378(4) (045)
81'282.8:378(4)(045)

JEZIK EVROPSKOG OBRAZOVNOG PROSTORA
THE LANGUAGE OF THE EUROPEAN EDUCATION SPACE

Amina Hadžibegić-Bicciato

Fakultet za javnu upravu u Sarajevu
pridružena članica Univerziteta u Sarajevu
Patriotske lige 41,71 000 SARAJEVO
a.hadzibegic@fju.edu.ba

Ključne riječi:*globalizacija, kultura, obrazovanje, jezici u kontaktu, englobish*

Sažetak:

Globalizacija je odavno počela i utkana je u sve sfere ljudskog bivstvovanja i djelovanja što uključuje i kulturu i obrazovanje. U domeni evropskog obrazovnog procesa i konvergenciji čiji smo svjedoci i sudionici, *globalizacija jezika* je sveprisutna ali i obvezujuća s obzirom na težnje svih uključenih u taj dugoročni reformatorski prostor.Naravno, riječ je o engleskom jeziku, kao globaliziranom jeziku današnjice ili modernim lingvističkim žargonom rečeno – *globishu.*

On je, podrazumijeva se, nastao spajanjem i kontaktiranjem više modernih jezika Starog kontinenta, i govoren čak i u akademskim krugovima, postao neki novi engleski jezik pojednostavljene gramatike, sintakske i šarolike leksike. Budući da su neujednačenosti jezičke upotrebe neminovne, i u akademskim zajednicama je došlo do razilaženja, dvosmislenih tumačenja, stvaranja lažnih sinonima i sličnih odstupanja. Ovaj rad će pokušati ukazati na takve promjene u domenu zajedničkog komunikacijskog jezika današnjice, međusobno razumijevanje evropskog multikulturalnog prostora kao i reformske procese manje ili više usvojene u praksi.

Key words: *globalisation, culture, education, languages in contact, englobish*

Summary:

Globalisation has begun long ago and has become a tissue of all spheres of human existence and acting which includes both culture and education. As for a domain of the European educational process and convergence we have taken part in and witnessed its occurence as well, the *language globalisation* has become an undeniable and obliging fact of life for all involved in that longterm reform process. Naturally, it is the English language we are talking about as a global modern language or as it is being called in a linguistical jargon – englobish.

It has emerged, of course, from different languages of the Old continent coming in contact and clashing and spoken even amongst academic circles it has adopted a somewhat different and simplified grammar, sintax and very diverse lexis. Due to the inevitability of language use discrepancies, certain changes had taken place also among academicians resulting in ambiguities, overlappings, false synonyms and alike. This paper will focus on the abovementioned (socio)linguistic tendencies and changes presenting certain occurences in a modern global language and overall applied and non-applied reform processes.

Današnjica je postala sinonimom riječi globalizacija u cijelom svijetu pa samim tim i u Bosni i Hercegovini. Implicira je uglavnom pridjev *međunarodni/a* ili *internacionalni/a.* Globalizacija, tj. internacionalizacija je *u trendu*(više nije *u modi* nego *u trendu,* od eng. *trendy*). Integrisanje u Evropsku Uniju je pitanje opstanka, ali i prestiža. Do nje se stiže i kroz jezik. Proces je olakšan sredstvima komunikacije, naročito internetom, i općenito digitalizacijom života. Svijet se danas opisuje kao *globalno selo.* Stremljenja, kako je već rečeno, očituju se i na nivou jezika i kulture. Idealno mjesto sastanka i za jezike i za kulture je svakako obrazovanje. Stvorena je i potpisana Bolonjska deklaracija, povećana studentska mobilnost, uvedeno učenje na daljinu, a engleski jezik je, konačno, postao obaveznim predmetom već od prvog razreda osnovne škole. Razvoj modernog i profitabilnog društva se oslanja na sve stepene obrazovanja čija je kruna, naravno, visoko obrazovanje. Tržište u kojem se nude i takmiče mladi evropljani je sada mnogo veće i zahtijeva veći spektar kompetencija, a jezička i informatička su eliminatorne.

Pod jezičkom kompetencijom se podrazumijeva prvenstveno vladanje engleskim jezikom na naprednom komunikacijskom nivou. Taj jezik je već odavno prominentan i prestižan svjetski jezik, *lingua franca,* kojim govori oko 700 miliona ljudi i dvije trećine naučnih radova bivaju objavljeni na tom jeziku. Njegov status globalnog jezika više uopće nije upitan.

Konotacija moći je koncentrisana u velikoj mjeri u tom jeziku ali je i prevladavajući razlog njegove dominacije i prevalencije i njegova izrazita fleksibilnost. Od 17. vijeka je i *dobar domaćin i dobar donator* kad je u pitanju pozajmljivanje riječi iz velikog broja jezika. Paralelno je potekao i još uvijek teče proces „anglomanije". Obrazovanje, naročito visoko, nije ostalo imuno na ove tendencije te je odlično poznavanje engleskog jezika postalo preduvjetom učestvovanja u tom domenu ljudskog djelovanja. U upotrebi je i termin Daniela Dora *Englishization*[1]koji označava nužno djelovanje institucija obrazovanja kako bi se integrirale u evropske trendove.

Evropa je oduvijek bila pogodno i plodno tlo za ostvarivanje kontakta među kulturama i jezicima, a to se prožimanje uvijek dešavalo i na strukturalnom i na leksičkom nivou jezika. Bez obzira na jačinu kontakta kao i podređenost jednog jezika prema drugom, leksičko prožimanje se uvijek dogodi i ima dugotrajne efekte. U slučaju susreta više različitih kultura i jezika koji imaju potrebu komunicirati rađa se zajednički kod komunikacije. U domenu obrazovanja, primat je odavno preuzeo engleski jezik. Tim jezikom su govorili učesnici Bolonjske konferencije. Izrastaju generacije akademskih govornika adaptiranog engleskog jezika – englobisha. Promjene su najuočljivije na leksičkom nivou među koje spada i tendencija pojave da manji broj riječi ima više značenja.

U skladu sa procesima integracije i evropske tradicije obrazovanja se mijenjaju i stapaju u jednu Evropu Znanja ili Europe of Knowledge: „Evropa Znanja sada je široko prepoznata kao nezamjenjiv faktor društvenog i humanog rasta i kao neizbježna komponenta za konsolidaciju i obogaćivanje evropskog državljanstva, koja je u stanju da pruži svojim građanima nužne sposobnosti za suočavanje s izazovima novog milenija, zajedno sa sviješću o zajedničkim vrijednostima i pripadnosti istom društvenom i kulturnom prostoru."[2]

[1] http://www.newschool.edu/gf/publicculture/backissues/pc42/dor.html

[2] http://www.cepes.ro/informationservices/sources/online/bologna.htm

Jezik koji podržava i odgovara principu različitosti i jedinstva moderne Evrope i njenog obrazovnog sistema jeste engleski jezik. U mnogim sferama ljudskih aktivnosti, pa i na „jezičkom nivou, tradicionalno i moderno često se kombiniraju u nove konstelacije, a ne istiskuju jedno drugo“.[3]Engleski jezik je to mjesto susreta evropskih kulturnih i obrazovnih institucija.

Leksikon se ne mijenja samo novim riječima. Jedna riječ može zamijeniti drugu, neke izađu iz upotrebe, a neke se ponovo počnu koristiti. Jezik je ogledalo naše stvarnosti i života. Engleski jezik stalno raste, u globalnim okvirima, i sada već ima preko 700.000 riječi. Sama riječ *global* se javlja u velikom broju novonastalih riječi (kovanica) u engleskom jeziku, kao npr: *globish,globesity* itd.

Međutim, mnogo je veći uticaj engleskog jezika na druge jezike nego obratno. Eklatantan primjer toga jeste engleski jezik evropskog (visokog) obrazovanja koji je izrodio poseban profesiolekt u kojem su sadržane u izvjesnoj mjeri različite evropske tradicije.

Za korpus u procesu obrade ovog fenomena uzeta je elektronska prepiska između bosanskohercegovačkih i evropskih fakulteta budući je to medij u najmasovnijoj upotrebi. U obzir su uzeti opći termini kao i oni koji se odnose na nastavni proces, akademska zvanja, organizacijske jedinice i statuse studenata. Uočljiva je kako ujednačena tako i neujednačena upotreba relevantnih termina.

Prvi specifikum jeste termin *visoko obrazovanje* koje bi „po prirodi stvari“ trebalo biti *high education* ali nije. B/h/s *visoko obrazovanje* je englesko *higher education* (doslovno više obrazovanje) jer anglosaksonski sistem obrazovanja ne prepoznaje b/h/s više obrazovanje. Naime, anglosaksonski sistem prepoznaje samo osnovno-elementary; srednje-high i visoko-higher. Slijedi riječ *faculty* – fakultet u Evropi i kod nas, ali nastavno osoblje u SAD-u. Osim toga, u novonastalom procesu integracije univerziteta u kojoj fakulteti gube svoju nezavisnost, trebalo bi ih ubuduće prevoditi rječju *departments,* koja se još uvijek koristi kao ekvivalent našeg *odsjeka.* Tijelo koje mi zovemo *nastavno-naučno vijeće* je zapravo engleski *senate.* Riječ koja je „ušla“ u engleski jezik jeste *rectorate* a uvezi je sa riječju *rectoc,* koja je latinskog porijekla i označava svećenika katoličke ili protestantske

[3] J.A.Fishman, Sociologija jezika, 1978:113

crkve ili upravnika vjerske škole. Osoba koja rukovodi univerzitetom je u engleskom jeziku, zapravo, *president, vice-chancellor,director isl.* Međutim, upotreba ove riječi u visokom obrazovanju je omasovljena i stoga postoji *Rectors' Conference. Prorektor* je *vice-rector, prorector, pro-vice-chancellor,* iako su dvije zadnje upotrebe mnogo rjeđe.

Pojam koji unosi možda i najviše zabune čak i u pravnom smislu jeste engleski pojam *college.* Ova riječ na engleskom označava instituciju koja nudi isključivo nastavu ali ne i istraživački rad, koji je neodvojiv dio fakulteta i univerziteta. U anglosaksonskom svijetu na *koledžu* se obrazuje određeni specijalizirani profil ljudi, dok u Britaniji ona može označavati i dio univerziteta, studente i nastavnike jedne institucije kao i profesionalnu organizaciju.

U okviru leksikona akademskog stepena vlada najveća neujednačenost. *Undergraduate student* je b/h/s i četvorogodišnji i trogodišnji student; *graduate student* označava postdiplomca u Americi ali ne obavezno i u Evropi. Ukoliko se radi o „starom predbolonjskom sistemu" onda je u pitanju student četvorogodišnjeg dodiplomskog studija; ukoliko, pak, govorimo o bolonjskom studentu, onda je to postdiplomac.

Neustaljenost je prisutna kod termina *viši asistent* jer je on na engleskom jeziku *senior assistant, magistar, higher assistant, teaching assistant*, dok je *asistent* preveden kao *junior assistant, assistant lecturer.* Najviše zabune unosi naš *docent* kojeg engleski ne prepoznaje u cijelosti ali se nalazi preveden kao *assistant professor.* Riječ docent originalno u engleskom jeziku može označavati osobu koja radi kao vodič u muzeju, crkvi isl. Latinskog je porijekla, i poput riječi rector, uvukla se u leksikon engleskog visokog obrazovanja i može označavati predavača koji nije stalni član univerziteta i ima prvi stepen doktora u sistemima koji nisu uveli bolonjski sistem. U Britaniji ga prevode i kao *senior lecturer* što zapravo mi tumačimo kao *viši asistent.*

Po završenom prvom ciklusu studija i trogodišnjeg i četvorogodišnjeg postajete *bachelor,* a po završenom dvogodišnjem postdiplomskom studiju nakon trogodišnjeg osnovnog studija postajete *master.* I „stari" dvogodišnji studij nakon četvorogodišnjeg dodiplomskog studija se na engleski jezik prevodi kao master, iako se radi o različitim stvarima. Dakle, ovdje jezik prednjači u odnosu na praksu.

Profesora, predavača, učitelja označavaju riječi *professor, instructor, teacher* kao i *tutor,* ali samo u britanskom engleskom i znači općenito predavač. Student demonstrator je *student tutor.* Naš *mentor* (profesor koji usmjerava izradu diplomskog, magistarskog ili doktorskog rada) je engleski *mentor, adviser ili tutor* uz obavezan dodatak *postgraduate, master thesis, doctoral itd.*

Najviši rang jeste engleski *professor* – univerzitetski predavač, *full* za redovnog i *associate* za vanrednog, dok kod nas i mnogim evropskim državama ovaj pojam označava i srednjoškolskog profesora. *Lecturer* je engleski predavač koji nije stalno zaposlen dok je kod nas to obično predavač stranog jezika ili predavač bez akademskog zvanja. Rukovodioc fakulteta, dekan, je uvijek *dean,* ali je i specifičnije određen u engleskom jeziku budući označava osobu koja je odgovorna za neko područje, npr. *the admissions dean.*

Termini *courses/programmes/subjects* su ponekad nejasni. U engleskom jeziku *course* označava period nastave o određenoj temi, što bi bio naš *predmet.* Opet i engleski termin *subject* označava predmet, oblast. U prijevodima se nalaze slijedeće zbunjujuće sintagme: *subject areas, subject courses, major/minor subjects* iz kojih nije jasno da li je u pitanju jednosemestralni ili dvosemestralni predmet, oblast ili studijska grupa. I riječ *programmes* dovodi do zabune i upotrebljava se u značenju i nastavnog plana, i programa i studija isl. Ujednačena je upotreba termina koji označavaju dokumente koje dobijemo završetkom studija – *diploma i diploma supplement,* dok okončanjem seminara ili kursa dobivamo *certificate.*

U Zaključku bismo mogli reći da je paralelno sa reformom visokog obrazovanja u toku i reforma jezika evropskog akademskog prostora i ujednačavanje istog. Praksa pokazuje da stepen obrazovanja izražen u diplomi nije isti u svim evropskim državama. To iziskuje paralelnu upotrebu čitavog niza izraza u službenim dopisima, pojašnjavanja i dodatna objašnjenja. Često se preuzimaju engleski termini za pojmove koji su novi u b/h/s jeziku poput *case study, workshop, distance learning, mobility* itd. Izrasle su i institucije koje utiču na standardizaciju izraza (EUA, Vijeće Evrope) putem korištenja novih dokumenata u upotrebi u zemljama nedavnim potpisnicama Bolonjske deklaracije. Spremnost za prihvaćanje reformi se,dakle, ogleda i u jeziku koji često ide ispred stvarnosti i očituje se naprimjer u upotrebi termina *bachelor.*

Stvarnost Evrope Znanja 2012. godine je takva da Bolonjski proces priča engleskim jezikom i da su sve deklaracije i aktivnosti usmjerene ka konvergenciji obrazovnog sistema napisane na tom jeziku. Međutim, još uvijek ne razumiju svi učesnici ovog međukulturalnog dijaloga sve stvari jednako a ono je neophodno da bi se došlo do tačnog značenja riječi. U općoj klimi globalizacije, konvergentni sistem obrazovanja i započete reforme dokaz su stvaranja evropske nacije koja će za zajednički *globalni jezik* koristiti novi engleski jezik – *globish*.

LITERATURA

1. http://intellectbooks.com/europa/number5/hart.htm.
2. http://www.newschool.edu7gf/publicculture/backissue/pc42/dor.html.
3. http://www.cepes.ro/information-services/sources/on-line/bologna.htm.
4. Balibar E., „Mi građani Evrope?“, Beogradski krug, Beograd, 2003.
5. Burns i Coffine, „Analysing English in a Global Context“, Routledge, London, 2001.
6. Nerriere J., „Parlate Globish“, Agra, 2004.
7. Severgnini B., „L’inglese“, Bur, 2008.